

A.QODIRIYNING "MEHROBDAN CHAYON" ASARI VOSITASIDA
O'QUVCHILARDA MILLIY G'URURNI TARBIYALASH

Madinaxon Muhitdin qizi Sultonova

Uchko'prik tumani 1-son kasb-hunar
maktabi Ona tili va adabiyot fanidan o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10644186>

Annotatsiya. Ushbu maqolada 7-sinf darsligiga kiritilgan A.Qodiriyning "Mehrobdan chayon" asari orqali o'quvchilarda milliy g'ururni tarbiyalash maqsadi yoritilgan.

Kalit so'zlar: roman, Mehrobdan chayon, Xudoyorxon, Anvar, milliy.

EDUCATION OF NATIONAL PRIDE IN STUDENTS THROUGH A. QADIRIY'S
WORK "MEHROBDAN CHAYAN"

Abstract. In this article, the goal of raising national pride in students through A. Qadiri's work "Mehrobdan Chayan" included in the 7th grade textbook is highlighted.

Key words: novel, Scorpion from Mehrob, Khudoyor Khan, Anvar, national.

ВОСПИТАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОРДОСТИ У СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ РАБОТУ
А. КАДИРИ "МЕХРОБДАН ЧАЯН"

Аннотация. В данной статье освещена цель воспитания национальной гордости учащихся посредством произведения А. Кадири «Мехроbdан Чайан», включенного в учебник для 7 класса.

Ключевые слова: роман, Скорпион из Мехроба, Худоёр Хан, Анвар, народный.

"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ta'kidlanganidek, galdagi muhim vazifalardan biri ma'nau yetuk, axloqan barkamol, milliy g'ururga ega shaxsni tarbiyalashdir. Bunda, albatta, adabiyot fanining ahamiyati beqiyos.

Ma'lumki, dasturda romanni o'rganish uchun 4 soat vaqt ajratilgan. O'qituvchi bu uch soat davomida o'quvchilarga o'zbek millatining ma'naviy qadriyatlaridan faxrlanish, g'ururlanish hissini uyg'otish uchun asar tahlilini quyidagicha qilishi mumkin:

"Romandagi har bir voqea tasviri xalq, millat dardi bilan chambar-chas bog'liqlik, u shu jihati bilan qimmatlidir. Asarda o'tmishdagi xalqimizga xos ma'naviy-axloqiy muammolar qalamga olinadi. Asar qahramoni Anvar o'z taqdirini millat taqdiri bilan uzviy bog'liqlikda ko'radi, harom ishlardan, nopok kimsalardan hazar qiladi, non-tuz hurmatini yuksak qadrlaydi, do'stlikda sadoqatlilikka amal qiladi. Asarda Anvar va Ra'no o'rtasidagi ishqiy kechinmalarning XIX asr Qo'qon xonligidagi ijtimoiy-siyosiy voqealarga bog'liq tarzda berilishida ham o'ziga xos

ma'no bor. Chunki Anvarning ijtimoiy yo'nalishdagi dardlari ko'ngil dardlaridan kam emas edi. Bu o'zbeklarga xos yuksak ma'naviyatlilik, odamiylik, odob-axloq namunasidir. Yozuvchi asarni "Mehrobdan chayon" deb atab, unda ko'proq ziyolilar, madrasa ko'rgan mullalarni qahramon qilib tanlashidan maqsad, ayrim adabiyotshunoslar o'ylaganidek, musulmon ruhoniylarining reaksion rolini fosh etishdangina iborat emas, balki muqaddas dargoh sajdagohdan chiqqan, bu dargohga nomunosib, munofiq, ma'rifatli bo'la turib, ilmiga amal qilmaydigan, shaxsiy manfaat, mansab-martaba yo'lida hech narsadan toymaydigan, iste'dodli, halol odamlarni ko'ra olmaydigan, e'tiqodsiz, millat qayg'usidan yiroq, o'z g'ururini nafs yo'lida qurbon qiluvchi kishilarni fosh qilishdir. Anvar qismatida, uning boshiga tushgan kulfat-ko'rguliklarda qahramonning qalb iztiroblari aks etadi. To'g'ri, "Mehrobdan chayon"dek yetuk asarning asosiy g'oyasini bu bilangina cheklab bo'lmaydi. Chunki asarda o'z millati taqdiri haqida qayg'uradigan, o'zbekona qadriyatlarni ulug'laydigan bir qator obrazlar ham mavjud.

Asardagi tarbiya milliy ma'rifiylikning yorqin namunasi sifatida mardlik, komillik, o'ziga xos mushtaraklikni yuzaga keltirgan o'zbekona tantilik o'quvchini o'ziga maftun etib, xalqimizning ajoyib insoniy fazilatlaridan faxrlanish tuyg'usini vujudga keltiradi. Anvar obrazidagi do'stga sadoqat, o'zidan kattalarga bo'lgan hurmat, xalqparvarlik kabi sifatlar, milliy his-tuyg'u va milliy g'urur tufaylidir".

Anvar o'z qadr-qimmatini har narsadan ustun biladi, xonning qarshisida ham o'zini dadil tutadi. Shu o'rinda o'qituvchi o'quvchilarga quyidagi jummalarni sharhlab o'qib beradi:

"Raqibni bu qadar jasoratda ko'rgan Xudoyorning kiprik ostlari uchib, soqol tuklari silkindi va biroz so'z topolmagandek tamshanib turdi.

— Sen bizga xiyonat qilding', it uvli!

Anvar bosh irg'itdi.

— Iqrorman.

— Tuzumni unutding! Iqrorsan, tonmaysan, o'bdon ish! - dedi zaharxanda qilib xon, - o'luvdan ham qaytmaysan!

— Tonmayman! Men sizdan marhamat so'rab kelgan emasman! - dedi iljayib Anvar, - o'zimni o'limga berib, bir gunohsizni qutqarish uchun kelganman! Hamnishinlar lablarini tishladilar. Xudoyor istehzoli kuldi.

— Pusulmonchilik qig'onsan-da!

— Albatta! - dedi Anvar, boshqalar kishi gunohi uchun gunohsizni tutib musulmonchilikdan chiqqach, men pusulmonliq bilan o'lishni o'bdan bildim!

Bu javob Xudoyorni qip-qizil tusga qo'yib, manglayida terlar ko'rindi, g'azab o'ti alanga oldi.

—Sening qig'on ishing pusulmonchilikda bormi, it uvli?!

—Musulmonchilikda yuzlab xotin ustiga bir kambag'al uylanmoqchi bo'lgan qizga ham zo'rlik qilish bormi, qiblai olam?".

Anvardagi g'urur, dadillik shu bilan intihosiga yetmaydi, u gunohsizni ozod qilishni dadil turib talab qiladi:

—Gunohsizni mening ko'z oldimda banddan ozod qilinmas ekan, Anvarni bu yerdan chiqara olmaslar, qiblai olam, - dedi va o'zini tashqariga torta boshlagan jallodlarni arslonlarcha siltab yubordi. Sizda adolat bormi, janob!

Qo'rqinch bu haygiriq Xudoyorni insofga keltirdi. Jallodlarni to'xtashga va hudaychini Sultonali hozirlashga buyurdi...

Ko'p fursat o'tmay hudaychining orqasidan Sultonali kirdi, xonga qarshi turuvchini tanib, titradi... Titrar ekan, Anvardan biroz keyinda turib xonga ta'zim qildi.

— Siz ozod bo'lding'iz! - dedi xon, - devong'a chiqib o'z ishing'izg'a qarang".

Shu o'rinda o'quvchilar e'tibori chin o'zbek yigitlariga xos tantilik, jo'mardlik sifatlarining Anvar siymosida namoyon bo'lishiga qaratilishi darkor. Bu misol ularda ma'naviy qadriyatlarimizdan faxrlanish tuyg'usi shakllanishiga turtki bo'ladi.

Anvar o'ziga xos dadillik va mardlik bilan o'limga qarshi borar ekan, insoniylikning yuksak namunasini namoyish qiladi. Dor ostiga ketayotib xalq orasida unga qarshi ish tutib, uni nohaq dor ostiga kelishiga sababchi bo'lgan Abdurahmon domlani ko'rib qoladi va uning mal'un basharasini ochib tashlaydi:

—Kulishga haqqingiz bor, domla, chunki o'ch olasiz! - dedi Anvar. Birdan hammaning ko'zi Abdurahmonga tushdi. Faqat siz ifloslik natijasida kulasiz, men... men to'g'rilik samarasini ko'raman: siz iflos vijdon bilan g'olibsiz, men sof vijdon bilan mag'lubman... Meni dor ostiga kim keltirdi? Vijdon emasmi, taqsir! Sizni bu yerda kim tomoshabin qildi? Ifloslik emasmi, taqsir?" (192-bet).

Abdulla Qodiriy asarlarining bunchalik sevib o'qilishiga sabab, bizningcha, undagi ona-vatanga, xalqiga bo'olgan cheksiz muhabbatdir. Adib tom ma'noda o'z xalqining farzandi edi, u vatani bilan hamnafas yashadi.

O'quvchilar tahlilga chuqurroq kirishganlari sayin, Anvarning dor tagida o'zini tutishi, Abdurahmonning hayosiz yuzidagi niqobi haqiqat tig'i bilan yirtib tashlanishi kabi lavhalarni o'rganish jarayonida bosh qahramon siymosi tobora yiriklashib, uning qiyofasidagi olijanoblik

chiziqlarining oydinlashayotganligiga guvoh bo'ladilar. Bu holat ularning ma'naviyatida o'z izini qoldiradi, albatta Adibga zamondosh bo'lgan ayrim yozuvchilar ijodida janr xususiyatiga e'tibor bermaslik, to'qima imkoniyatlardan chuqur foydalanmaslik, qalb shukuhini tadqiq etmaslik, yuzaki tafsilotlarga berilib ketish kabi qator kamchiliklar mavjud bo'lib, bular badiiy asarning milliylikiga, xalqchilligiga ma'lum darajada putur yetkazgan. Buni ko'pchilik davr talabi deb baholaydi. Ammo ana shu milliylikdan chekinmay, asar voqealaridagi tabiiylikka, qahramonlar xarakteridagi o'ziga xos usullarga e'tibor qaratmoqqa A.Qodiriy jur'at etgan.

"Mehrobdan chayon" romanini o'qigan har bir o'quvchi unda Qodiriy fojeasini ko'o'rganday bo'ladi. Go'yo muallif o'z boshidan kechirgan mudhish hodisalarni XIX asrga ko'chirib, saroydagi munshiylar orasidagi mojarolarga o'rab, o'zgacha ko'rinishda gavdalandirayotganday tuyuladi. Maktabda adib asarlarini o'qitish jarayonida o'quvchilarning faolligini oshiradigan asosiy jihat asarning yuqoridagi kabi tahlilidir, chunki qahramonlar taqdiri o'quvchilarni befarq qoldirmaydi. O'qituvchi asar orqali o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi, ularda milliy g'ururni kamol toptiradi, natijada dars samaradorligi ham oshadi. Shunday ekan, A.Qodiriy asarlari orqali o'quvchilarni milliy qadriyat va an'analarimiz ruhida tarbiyalash adabiyot o'qituvchilarining muhim vazifasidir.

REFERENCES

1. Q.Yo'ldoshev, B.Qosimov. Adabiyot. 7-sinf uchun darslik-majmua. T.: Yozuvchi, 2001. (Bundan keyingi misollar shu manbadan olingan.)
2. Adabiyot. 7-sinf. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. Toshkent. 2022
3. Abdulla Qodiriy. "Mehrobdan chayon" romani. Toshkent. 2019

MODERN SCIENCE
& RESEARCH